

Ольга Панагушина, викладач кафедри менеджменту освіти
Південноукраїнського регіонального інституту
післядипломної освіти педагогічних кадрів
м. Херсон

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлюються питання впливу соціально-педагогічної роботи, як пріоритетної складової гуманітарної політики, на процес виховання, розвитку, становлення та соціалізації особистості.

Постановка проблеми. Перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, викликають кардинальні зміни умов життєдіяльності різних верств населення і потребують серйозного наукового осмислення та обґрунтування. Загострення соціальних проблем, тривалий процес духовного і матеріального зубожіння розширяють коло завдань, які постають перед працівниками соціально-педагогічної сфери, пред'являють додаткові вимоги до рівня їх професійної підготовки. Невід'ємною складовою останньої є набуття знань і вмінь, застосування яких стає запорукою практичного успіху у вирішенні конкретних проблем людини і розв'язанні різних життєвих ситуацій.

“Соціально-педагогічна робота” – прийнятий у наукових сферах вислів, що означає виявлення гуманного ставлення людини до людини. Виникла вона ще у стародавні біблейські часи як благодійність, релігійний обов'язок віруючого, як система гуманітарних послуг нужденним. Однак соціально-педагогічна робота суттєво відрізняється від виховання, філантропії та подібних видів діяльності своєю орієнтацією не лише на допомогу людям у розв'язанні повсякденних проблем (побутових, культурних, моральних, дозвільних, оздоровчих, творчих, інформаційних), але й на розвиток у ній, при необхідності, техніки подолання труднощів, навичок самоорганізації, самопомоги, самовиховання [4; 10].

Аналіз останніх досліджень. В останні роки вітчизняними і зарубіжними вченими зроблено численні спроби теоретичного узагальнення соціально-педагогічної роботи (В.П. Андрущенко, В.Г. Бочарова, В.П. Бех, І.Д. Зверева, А.Й. Капська, М.П. Лукашевич, Л.В. Мархадаєв, Л.І. Міщик, І.І. Минович, А.В. Мудрик, В.А. Нікітіна та інші). У своїх наукових працях вони спиралися на теоретичні й практичні напрацювання видатних мислителів минувшини

Аристотеля, Платона, Гегеля, Канта, Конфуція та інших. Поряд із цим, на сьогодні невирішеними лишаються чимало проблем, пов'язаних з організацією соціально-педагогічної роботи і, насамперед, з дітьми і молоддю.

Мета статті. Показати роль соціально-педагогічної роботи щодо цілеспрямованої соціалізації особистості під впливом різних інститутів соціальної системи.

Виклад основного матеріалу. Необхідність у комплексній соціально-педагогічній роботі, як свідчить набутий досвід, особливо зростає в кризовий період країни, коли пригнічується емоційний і економічний стан більшості людей. Сучасне моральне здоров'я українського суспільства значно погіршує процес поглиблення соціальної нерівності, несправедливий розподіл народного добра, застаріла і недієздатна судово-правова система. Слід зазначити, що український народ, на відміну від західного, немає досвіду життя серед масової корупції, звик до рівномірного розподілу суспільного продукту, як і раніше розраховує на розуміння своїх проблем з боку держави на її підтримку й допомогу. Тому держава не може полишати напризволяще більшість своїх громадян, у період стагнації її економіки функції соціального захисту людей мають зростати [9]. На цьому фоні значно підвищується рівень розуміння цінності соціально-педагогічної роботи, її суспільної необхідності.

Наука про соціально-педагогічну роботу дуже молода і тому більшість проблем перебувають у стані незавершеного дослідження, триває уточнення і корекція понятійно-категорійного апарату, ведуться наукові дискусії навколо термінології, розуміння змісту і структури соціально-педагогічної роботи, доцільності використання тих чи інших методів практичної діяльності. Однак, маємо зазначити, що суспільство наблизилось до усвідомлення необхідності системного, комплексного розвитку

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

всіх сфер суспільного життя, центральним, опорним принципом якого має стати активна гуманітарна політика, а її важливою частиною власне і є соціально-педагогічна робота [2; 10].

Гуманітарна політика, в найширшому розумінні цього терміна, має за мету “олюднення” всіх сфер і галузей суспільного життя, створення можливостей і умов для максимальної самореалізації кожної особистості, формування у неї внутрішньої потреби, сміливості та здатності брати участь у економічному, політичному і культурному житті держави та суспільства, відстоювати гуманітарні пріоритети й цінності. У словнику Ожегова-Шведової поняття “гуманітарний” означає ніщо інше, як оберненість до людської особистості, до прав та інтересів людини. Тобто в основному об’єкт і спрямованість гуманітарної політики і соціально-педагогічної роботи співпадають.

Таким чином, гуманітарний підхід базується на розгляді людини як центральної проблеми суспільного розвитку, як своєрідного центру суспільної гармонії, зосередженості суспільно-силових ліній, які мають об’єднати їх в єдине й органічне ціле. Гуманітарний підхід – це проникнення та осмислення таємниці суспільного буття через призму пріоритету особистості як головного осередка суспільної цілісності.

Поняття “гуманітарна політика” для нас є відносно новим. Однак слід зазначити, що інтерес до людського розвитку в українському суспільстві має місце впродовж багатьох віків. Зазвичай, у нашій культурно-історичній традиції поняття “людського” трактувалося в контексті “свободи, справедливості, рівності, працьовитості, волі, добробуту, милосердя”. У такому ж сенсі воно трактувалося й у світовій науковій думці. В ієрархії цих цінностей на першому плані, безперечно, стоять свобода і рівність: не просто задекларовані, а реальні, забезпечені як системою конституційних гарантій, так і діяльністю державних структур, суспільних і громадських інституцій [9; 10; 12].

Реалізуючи принципи гуманітарної політики, соціально-педагогічна робота підвищує рівень свободи всіх суб’єктів та об’єктів, які потрапляють в коло діяльності соціально-педагогічних працівників: діти без батьківської опіки і піклування, мігранти, безробітні, інваліди, правопорушники, діти, підлітки, молодь, що мають проблеми із суспільним порядком і законом, і таке інше. Реалізація прав цих груп населення, їхнє включення в активне суспільне життя дає можливість їх членам почувати себе повноцінними громадянами країни проживання,

більш упевнено відстоювати свої соціальні права, виконувати свої обов’язки громадянина.

Отже, гуманітарна політика – це не лише однобічний механізм забезпечення людського розвитку, а механізм взаємодії особи, суспільства і держави, який виявляється з одного боку, у спрямованості на людину, поліпшенні умов її життя, підвищенні її інформованості, інтелекту, а з іншого боку – у залученні людини до активної суспільної діяльності для більш широкої соціокультурної творчості.

Таким чином, сучасна гуманітарна політика має спрямовуватися на формування, розвиток і збереження фундаментальних загальноцивілізаційних та національних цінностей. Вони є вічними надбаннями історії, культурологічної діяльності усіх попередніх поколінь, надбаннями, що залишаються незмінними незалежно від якісних чи кількісних змін суспільних систем, тих або інших процесів та явищ [5].

Сучасні соціально-економічні процеси, що постійно змінюються, мають неоднозначну специфічну спрямованість. На жаль, вони не сприяють розвитку людських відносин, а часто й руйнують їх. Сьогодні в українському суспільстві превалюють тенденції стрімкого майнового розшарування, прояви егоїстичного індивідуалізму, знецінення людської гідності та людського життя й інші негативні явища, у досить своєрідних формах відбувається нагромадження капіталу, поглиблюється структурне розшарування населення, що у свою чергу спричиняє до утвердження складних соціальних стосунків. У результаті народжуються “непопулярні” рішення, які обмежують видатки на науку, освіту, культуру, охорону здоров’я, екологію, спорт, соціальний захист, підривають моральні устої та обмежують поступ у цивілізоване майбутнє [9].

За наявних суспільних трансформацій різко загострилися соціальні проблеми, вони набули системного, затяжного, а іноді й загрозливого характеру. Для подолання хронічних виразок суспільного життя потрібна науково обґрунтована гуманітарна політика, інструментом якої є соціально-педагогічна робота.

Цілком очевидно, що ефективну гуманітарну політику можна розробити тільки у контексті розуміння світоглядно-ідеологічних підвалин нашого життя, тому проблема єдності багатовекторного соціального буття – ось чи не центральне методологічне питання сучасної соціально-педагогічної роботи.

Загальновідомо, що соціально-педагогічна робота охоплює конкретні проблеми життєдіяльності особи, групи, спільності людей.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ЯК УМОВА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Це не означає спрощення її предмета, бо соціальні явища, стосунки не є застиглими, уніфікованими – це послідовна зміна станів, стадій, що закономірно чергується в поведінці й розвитку особи, сім'ї, соціальної групи, суспільства. “Зміст і структура соціально-педагогічної роботи як виду професійної діяльності, з одного боку, виходять з прийнятого філософського і психологічного трактування діяльності, а з другого – враховують специфічні особливості й фактори, які характеризують об'єкт, що вивчається ними” – вважає А.Й. Капська [12, 19].

Завдання соціально-педагогічної роботи – виявляти і досліджувати суттєві, об'єктивно необхідні зв'язки і явища. Конкретні й повторювані соціальні процеси втілюються у результатах психологічного, педагогічного та управлінського впливу на стан і поведінку особи, групи людей, спільності [2; 3; 10]. Соціально-педагогічна робота взаємопов'язана з різними соціальними інститутами виховання та сферами суспільної практики, функціонує як розгалужена система зв'язків і відносин. Досвід показує, що засади соціально-педагогічної роботи формуються в результаті синтезу знань, що отримуються різними науками і проявляються системно у притаманних соціально-педагогічній роботі процесах і явищах, які потужно впливають на процес соціалізації особистості [5; 10; 11].

Маємо зазначити, що людина (особистість) залишається однією із найскладніших проблем, хоча є предметом вивчення цілої сукупності наук: філософії, педагогіки, психології, соціальної психології, соціології, антропології, фізіології та інших. Поняття “особистість” акцентує увагу на соціально значущих рисах людського індивіда. “Спочатку і до кінця особистість – це явище соціальної природи, соціального походження. Мозок же – лише матеріальний орган, за допомогою якого особистість реалізується в органічному тілі людини, перетворюючи її тіло в слухняне, легко кероване знаряддя”, – стверджує Е. Ільєнков [1, 328].

У контексті проблеми слід зазначити, що стратегія і тактика розвитку суспільства тісно пов'язані зі стратегією і тактикою виховання особистості, її соціалізацією. Поняття “соціалізація” виникло у західній соціології наприкінці XIX ст. з метою позначення основного механізму взаємодії людини з іншою людиною, із суспільством в цілому. Таким механізмом вважалося соціальне наслідування, що регулювалось суспільством через систему освіти й виховання, сім'ю та громадськість.

Важливою складовою успішної соціалізації

людини є набуття соціального досвіду, засвоєння соціокультурних надбань, сприйняття реалій навколишнього світу, формування знань про нього. Об'єктом соціально-педагогічної роботи є індивіди, сім'ї, групи та спільноти, які перебувають у скрутній чи кризовій життєвій ситуації та у зв'язку з цим потребують допомоги у здійсненні соціалізації.

Визначальний вплив на формування людини має життєве та естетичне навколишнє середовище, які не однаково можуть визначати роль молодого покоління та значення кожної особи зокрема. Відбувається послідовно-спадкоємна зміна поколінь у суспільстві відповідно до загально соціологічних законів і молода зміна виступає не лише об'єктом соціального впливу, вона є суб'єктом соціально-педагогічної діяльності, як процесу соціалізації.

У багатьох наукових джерелах подаються схожі за змістом визначення системи соціалізації: її різновиди – цілеспрямована, стихійна (за критерієм наявності мети щодо засвоєння соціального досвіду) та саморозвиток. Цілеспрямована соціалізація – це багатогранний процес, коли людина ставить мету стосовно змісту соціального досвіду, який вона прагне засвоїти і знає, яким чином його досягти. Цілеспрямовану соціалізацію створює соціальна система – це дитячі садки, різні за рівнем учбові заклади, позашкільні (культури, спорту, дозвілля) установи, державні й громадські структури соціальної роботи, благодійні, громадські організації та інші. В тій чи іншій мірі цілеспрямована соціалізація – це насильницький процес. Міра насилля залежить від ступеню демократичності суспільства, а також від змісту, форм і методів виховання молодого покоління. Вони мають бути такими, щоб людина (дитина) не намагалася від них захищатися, шукати ненормовані суспільством способи входження у дорослий світ. Загальновідомо, що надлишкова цілеспрямована соціалізація може призвести до потужного вияву стихійної соціалізації [6, 24 – 25].

Цілком очевидно, що соціалізація – це складний процес входження індивіда у соціум, що породжує зміни в соціальній структурі і в структурі особистості, це стимуляція й активізація людини до здатності взаємодіяти із середовищем не тільки через засвоєння його вимог (адаптацію), це вміння змінювати середовище, впливати на нього, визначати свій життєвий світ і шлях. Як зазначає В.М. Піча, – “Соціалізація – складний процес засвоєння соціальних ролей і культурних потреб, який починається з малечого віку і закінчується в глибокій старості (зі смертю людини)” [8, 70].

ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ТА ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ У НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ “МОЛОДЬ І РИНОК”

1. Приймаються одноосібні статті (співавтори). Текст обсягом 8-10 друкарських аркушів із двома-трьома ілюстраціями (рисунок, фотографія). У статтях повинно бути чітко і стисло, без зайвих математичних формул, викладено те нове та оригінальне, що досягнуто авторами в їх практичній діяльності. Потрібно уникати повторів, зайвих подробиць та загальновідомих положень, на які можна посилатися, вказуючи відповідний номер у списку літератури, що додається.

2. Рукопис статті надсилається у двох примірниках (обов'язково перший), надрукованих через півтора інтервали на одній сторінці стандартного аркуша паперу, з пронумерованими сторінками.

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ:

- реферат статті на окремому аркуші паперу у двох примірниках українською та англійською мовами;
 - рисунки, фотографії з підписаними підписами;
 - список літератури, оформлений у відповідності з діючим ДСТ-ом (за абеткою; у тексті в дужках позначається позиція та сторінка [3,47]);
 - відомості про автора (авторська карточка: прізвище, ім'я та по-батькові, посада, місце праці, вчений ступінь, наукове звання, адреса (службова, домашня), телефони).
3. До статей додається рекомендація кафедри (відділу) установи, де автор працює, і рецензія доктора чи кандидата наук; для статей докторів та кандидатів наук рецензій не потрібно.
4. Таблиці повинні мати назви та порядковий номер. Одночасне використання таблиць та графіків для пояснення одних і тих же положень не рекомендується.
5. Статті підписуються всіма авторами із зазначенням домашньої адреси, номерів домашнього та службового телефонів автора, який буде листуватися з редакцією з приводу цієї статті.

Редколегія відхиляє статті з порушенням цих вимог:

Відповідно до вимог ВАК України (Постанова №7-06. 1 від 15 січня 2003 р.) необхідно дотримуватися таких елементів написання статей: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями, аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття; формування цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Головний редактор Мирон Вачевський

**Комп'ютерний набір та верстка Іван Василиків
Технічний редактор Наталя Примаченко**

Підписано до друку 13.11.2006 р.
Формат 60 x 84 1/8. Папір XEROX. Гарнітура TimesNew Roman.
Наклад 100 прим.

Віддруковано у поліграфічній фірмі “КОЛО”
вул. БОРИСЛАВСЬКА, 8,
м. ДРОГОБИЧ,
тел.: (03244) 2-90-60;
e-mail: kolo@dr.lv.ukrtel.net